

Prefață

Câteva gânduri, din partea fiului...

Îmi amintesc un mic dejun la masa din bucătărie, prin 1970. Tatăl meu a apărut cu o pagină de ziar din care mi-a citit o știre scurtă, despre stingerea unui vapor incendiat pe Dunăre, în dreptul portului Galați. În trecut se spunea că vaporul, găsit în derivă și abandonat de echipaj, conținea 4 000 de tone de azotat de amoniu. Fusese stins „în ultima clipă” de către „eroii pompieri”, sub îndrumarea „genială” a cadrelor de partid etc. Detaliile lipseau, pentru că presa socialistă obișnuia să prezinte cu lux de amănunte doar dezastrele din lumea „imperialiștilor”. Dar tatăl meu își amintea că banalul îngrășământ agricol de la bordul navei, dacă era supraîncălzit, putea exploda cu o putere de trei ori mai mare decât cea a dinamitei. (Ulterior, s-a aflat că în apropiere, în portul Galați, mai erau depozitate 30 000 de tone de azotat de amoniu, care ar fi amplificat o eventuală explozie de pe vas, distrugând orașul și împrejurimile, pe o rază de cel puțin 12 kilometri.)

— Ce-ar fi să fac un scenariu din povestea asta? m-a întrebat.

Cred că l-am privit cu ochii tâmpi ai unui copil de 12 ani și i-am zis:

— Păi de ce nu? Fă-l.

Iar în următoarele trei-patru luni l-am tot văzut la masa din sufragerie, în halat și papuci, aplecat asupra micii sale mașini de scris (un Olivetti portabil), tot pigulind la „proiect”.

Doi ani mai târziu, regizorul Mircea Drăgan¹ l-a chemat la o filmare mai complexă, să fie prezent dacă un factor imprevizibil ar fi impus schimbări în scenariu. M-a luat și pe mine. Și am rămas ULUIT! Acțiunea se filma chiar pe imensul vas abandonat unde avusese loc incendiul. Pirotehnie cât cuprinde – jumătate din vapor ardea ca o torță! Printre flăcări, în locuri alese cu grijă, actorii – vedete ale acelor zile – își jucau rolurile. Nu lipseau nici cascadorii, care se aruncau dramatic de pe turla și punți. Pe apă, vasul era înconjurat de vreo 20 de ambarcațiuni, de la umile remorchere până la impunătoare nave militare de stins incendii, care aruncau spre noi jeturi imense. Fumul umbra Dunărea pe mulți kilometri. Un vacarm de sirene, vuiet de alarme, aburi... Deasupra, cinci-șase elicoptere cu „misiuni vitale” completau peisajul apocaliptic.

„Cum ai reușit, tată, de la niște cuvinte băgate în prăpădita aia de mașină de scris, să *declanșezi* așa o acțiune?” Din acea zi, în ochii mei meseria lui n-a mai fost doar cea de „scriitor”, ci și de om capabil să „mute munții”, ale cărui cuvinte de pe hârtie se materializau la propriu!

Din mii de amintiri posibile, am ales să descriu întâmplarea anterioară tocmai pentru că ea simbolizează cel mai bine, cred, poziționarea aparte pe care Ioan Grigorescu și-a asumat-o. Într-o „iepocă” în care aproape niciun articol sau nicio carte nu puteau fi publicate în România fără a se include și îndelungate elogii pentru cuplul dictatorial, el a refuzat oportunitățile facile.

Uneori prea optimist sau chiar naiv datorită generozității sale, îmbrățișa și cauzele unor oameni nu tocmai corecți, care au încercat să se folosească de el. Dar întotdeauna a știut să se retragă, când respectivii începeau să-și dea arama pe față. La începutul anilor 1970, a preferat să se retragă din toate funcțiile publice,

¹ Mircea Drăgan (1932–2017), regizor și scenarist. A regizat, printre altele, filmul *Explozia* (1973).

rămânând un simplu *freelancer* (lucru rar atunci!), când a văzut cum toată presa din România devenise o unealtă pentru promovarea cultului personalității.

Nu uit nici ce mi-a spus, mai târziu, despre implicarea lui în „Revoluția” din 1989. Eu urmărisem evenimentele doar pe CNN, din confortul Americii, total surprins să-l văd luând cu vântul de mai multe ori în studioul TVR. L-am întrebat peste o vreme, de la distanță, cum de nu mai întreținea relații cu ceilalți corevoluționari care-și riscaseră pielea – la propriu – pentru înlăturarea dictaturii. (El a fost chiar rănit în acele zile!) Mi-a răspuns atunci:

— După vreo trei săptămâni, m-am retras dintre ei.

— De ce?

— Nu știu să-ți spun exact. Pur și simplu, mi-am dat seama că ceva era putred în „Danemarca” noastră.

Închei cu altă întâmplare simbolică. Este vorba despre trimiterea unui „simplu” scriitor în funcția de... ambasador în Polonia, marea aventură din care a rezultat și cartea de față. Nu eram în România când s-a întâmplat asta, dar îmi imaginez cum la vreo ședință a celor care se aflau atunci în fruntea statului a apărut întrebarea: „Ce facem cu Grigorescu?” Devenise un tip cam incomod pentru ei. Articolele sale erau tot mai incisive în contestarea noii puteri. Avea și o rubrică într-un mare cotidian, urmărită de zeci de mii de cititori, numită „Cronica prostului”, unde punea tot mai multe întrebări aparent „naive” la adresa celor care „fuseră Revoluția”. Și ce pot face niște foști „camarazi de arme” cu un fost amic, devenit incomod, pe care probabil ar fi preferat să-l „măture sub preș”? „Hai să-l trimitem ambasador undeva!” o fi zis unul. „De ce nu în Polonia, pentru că vorbește și limba...”, o fi răspuns altul, care-l știa din tinerețe.

Atribuirea unei funcții de ambasador indică, desigur, un anume respect din partea celor care dețin puterea. Dar la fel de bine înseamnă și izolarea respectivului undeva departe, ca într-un

surghiun al timpurilor moderne, pentru a nu mai stârni spiritele prea aproape de casă.

Totuși, mai mult sau mai puțin întâmplător, el era poate cel mai calificat om din România pentru slujba asta! La începutul carierei sale de jurnalist, fusese timp de doi ani corespondent de presă în Polonia. Nu numai că reușise să învețe la perfecție acea limbă dificilă, dar și legase o mulțime de prietenii printre localnicii care, în timp, aveau să ajungă nume-cheie în societatea varșoviană. A fondat la Varșovia, împreună cu alți diplomați, Grupul ambasadurilor vorbitori de limba polonă. Avea la îndemână toate mijloacele care să-i transforme misiunea într-un succes – poate nu chiar atât cât și-ar fi dorit, dar, se pare, prea mult pentru oamenii statului român, pe care a continuat să-i cam „deranjeze”. Politrucilor cu aspirații efemere le e întotdeauna greu să-și imagineze cum un artist adevărat rămâne mereu, în primul rând, un ARTIST care își cultivă menirea – și nu are nimic de pierdut.

Deci meseria nu și-a suspendat-o nici acolo, la Varșovia, când slujba îi impunea un program atât de încărcat! Unde s-a mai pomenit un ambasador care, în zilele lui libere, să-și ia camera video și să străbată țara-gazdă în lung și-n lat, pentru a o descrie pe televizoarele celor de acasă?

JON GRIEG
Ianuarie 2019

Frumos, n-am ce zice. Numai că îmi stăruie în minte imaginea unui bătrân cu lentița decolorată a unei decorații, la rever, căutând cu jenă și discreție ceva într-un coș stradal de gunoi... Nu cred că scotocea acolo în căutarea noii imagini a pământului...

4 noiembrie 1998, seara

Adesea calculez cu groază câte ore mă despart de Ionuț. Opt? Nouă? Câte fusuri orare se interpun între Varșovia și Los Angeles? Deci, dacă eu mor la ora 9 dimineața, la Varșovia, la Ionuț este abia miezul nopții și poate că încă n-a început ziua în care eu voi muri. Este, în „micro”, versul eminescian: „La steaua care a murit...” (Nu, nu „care-a răsărit”, căci nu de asta mă tem, ci de apusul inevitabil și ineluctabil.)

Uneori trăiesc în „*suspense*”, între timpurile alor mei. Prea târziu ca să mai sun la București și mai târziu în acel neștiut Arad, din Israel, și prea devreme pentru a telefona în America, lui Ionuț.

Doar Stockholmul se află pe același fus orar, Johannesburg-ul și Cape Town-ul, dar acolo nu-și mai aduce nimeni aminte de mine... Nu lumea e mică, ci ținerea de minte. Sau, mai exact, uitarea face lumea mare...

5 noiembrie 1998

Am chef să citesc *Târfa republicii*, cartea intitulată atât de autocritic de către autoarea ei Christine Deviers-Joncour, fosta amantă a șefului diplomației franceze, Roland Dumas, de la care *egeria*¹ a scos tot ceea ce a vrut.

Egeriile timpului nostru sunt cumplite. Ultimul *Paris Match*, pe care îl iau de la aeroportul varșovian (unde m-am dus să-l întâmpin pe ministrul Ion Mureșan), publică două fotografii recente de-ale Monicăi Lewinski la actuala ei greutate de un chintal, carne macră garnisită cu celulită. Oare cum a putut ea să dea peste cap saxofonistul din Salonul Oval al Casei Albe?

¹ Femeie inspiratoare, mai ales în materie politică (n. coord.).

Doamne Dumnezeule, recunosc că Tu nu bați cu bâta! Pedepsa Ta e întotdeauna pe măsura păcatului și ea lovește exact unde trebuie. I-ai luat Monicăi sex-appealul, înlocuindu-i-l cu un binecuvântat strat de osânză, ca să readucă pacea doamnei Hillary, care acum se vede răzbunată, soțul ei nemaivând trabucuri pe măsura „clintorisului” rivalei stagiare!

America rămâne însă o țară încă sănătoasă.

La votul de marți, adică de ieri, partidul hulitului și rușinatului Clinton, în loc să fie dat peste cap de indignarea electoratului, a ieșit cu bine. Deci formula „Nu Monica, ci America” a triumfat.

6 noiembrie 1998

Sunt a doua oară în ultimele șapte zile la Cancelaria președinției Poloniei, pentru a primi date și elemente noi legate de participarea președinților Estoniei, Letoniei, Lituaniei, Ucrainei, Ungariei și României la festivitățile de la Varșovia, din 10–11 noiembrie. Protocolul președinției și al MAE polon „în păr”, față în față cu ambasadorii țărilor invitate. Toți au câte ceva de transmis, de cerut, de comentat, deoarece toți știu câte ceva exact, cu excepția mea, care nu știu decât că nu ar fi trebuit să întreprind niciun demers în favoarea invitării lui Emil Constantinescu atunci când am aflat că vor fi invitați doar „vecinii” Poloniei, cu excepția rușilor, a belarușilor și a germanilor. Văzând că printre „vecini” se află și Ungaria, am întrebat de ce nu și România, mai ales că noi am fost veacuri de-a rândul vecini cu polonii, iar în perioada 1918–1939 între țările noastre s-a desfășurat o excepțională colaborare. Am fost înțeles și mi s-a comunicat că pot sonda Bucureștiul cu privire la eventuala acceptare a unei invitații ce i-ar fi adresată de președintele Kwaśniewski „omologului” său român. Zis și făcut. Cerut răspuns de urgență, cu instrucțiunile de rigoare. Răspuns afirmativ, dar extrem de întârziat și, mai ales, incomplet. Abia după ce transmit la București programul ceremoniilor întinse pe două zile (10 și 11 noiembrie) primesc și ceva „instrucțiuni”.

Mai întâi, că Emil Constantinescu nu poate participa decât la ceremonia depunerii coroanelor de flori din 11 noiembrie. Că, în schimb, dorește spațiu de convorbire *tête-à-tête* cu președinții Poloniei, Ungariei și Lituaniei. Apoi, că nu se poate asigura partea polonă că aeronava prezidențială va putea ateriza pe aeroportul militar al Varșoviei înainte de orele 11 a.m.

Cer detalii. Numele celor două personalități însoțitoare (deoarece formula de participare la festivități și ceremonii este „1+1+2” – adică președintele acompaniat de ambasador, plus cele două personalități oficiale), numele ziariștilor care își vor cere acreditarea, tipul navei, echipaj, aghiotant, mesaj – înregistrat pe bandă video Beta – adresat de Emil Constantinescu popoului polon, lente pentru coroană, mă rog, tot tacâmul, dar... nu pasă! Bat telegramă după telegramă, nimic. Nimeni nu știe nimic și nimeni nu înțelege de ce mă impacientez. Dau termene ultimative, în zadar. De două ori vorbesc cu doamna Zoe Petre, o dată cu directorul general pentru Europa din MAE – tot nimic. Președinția poloneză mă somează din oră în oră la telefon să spun ce știi. Trece ziua de marți, trece miercuri, trece joi. Toți ceilalți sunt în program, noi, pe lângă. Nervi inutili. Nu pot să nu mă întreb: „Cine m-a pus?” Aflu și motivele tăcerii Bucureștiului. Sosierea prințului moștenitor al Angliei, apoi apropiata vizită (chiar în zilele de 10–12 noiembrie) a președintelui bulgar, apoi, apoi, nu pasă, omule, nu înțelegi? Tot îți mai faci iluzii că ceva „esențial” s-a schimbat?

După o zi care ar fi putut să fie considerată aproape în întregime „infectă” (singura insulă luminoasă fiind ora petrecută cu noul ambasador al Spaniei, care a venit în demodata „vizită de prezentare”), o seară eșuată din cauza stângăciilor prâslei ambasadei, atașatul de presă G.B. De trei zile se află la Varșovia ministrul Ion Mureșan, venit la invitația omologului său polon, cu o delegație de patru specialiști, pentru un schimb de idei în

domeniul reformei. L-am însoțit la una dintre întâlnirile prevăzute de program, aceea cu vicepremierul Janusz Tomaszewski¹, prilej cu care l-am lăudat pe demnitarul polon pentru activitatea Consiliului dedicată îngrijirii cimitirelor poloneze din străinătate, spunându-i că o grijă asemănătoare ar trebui arătată și față de cimitirele altor nații aflate pe teritoriul Poloniei. Și i-am pomenit de paragina cimitirului ostașilor români de lângă Lidzbark Warmiński, unde au fost îngropați 500 de prizonieri români luați de nemți în Primul Război Mondial, aduși într-un lagăr din Prusia Orientală și morți, până la ultimul, în urma unei epidemii care a secerat încă vreo 2 000 de ruși și câteva sute de prizonieri francezi și belgieni. Este vorba despre cimitirul descoperit și filmat de mine vara trecută, într-o pădure de pini crescută chiar pe zecile de morminte comune sau individuale, cu pietre funerare sparte și doborâte, dar în care mai pot fi descifrate câteva zeci de nume românești. Ministrul, mai chel decât mine, cu o calviție albă ca brânza telemea, cu o făptură dimensionată preponderent pe lățime, mi-a răspuns în grabă că tocmai pleacă la Strasbourg și că de pomenirea morților și de repararea mormintelor, ca și de memoria victimelor războaielor, se ocupă Consiliul de specialitate căruia o să-i atragă atenția asupra poveștii din fosta Prusie Orientală, devenită Warmia Polonă. Și cu asta, basta! Dar n-am să mă las. Măcar le voi demonstra polonilor că oasele noastre, chiar dacă sunt mai puțin risipite pe acest pământ, nu sunt mai puțin scumpe decât ale lor. Un cimitir în paragină este ca o moarte după moarte. Ca mutilarea din batjocură a unui cadavru. Mi-a plăcut distihul lui Vosganian „Îngropați-mă în mine însumi,/Căci eu sunt pământul patriei mele”, dar nu mă pot împăca cu mucenicia veșnică și nici cu terfelirea memoriei. Respectul față de morții tăi este cea mai elocventă demonstrație a respectului față de sine. Ar fi trebuit să mă duc de Ziua morților în cimitirul părăsit de

¹ Janusz Tomaszewski (n. 1956), om politic polonez, membru din 2004 al Partidului de Centru (n. coord.).

lângă Lidzbark Warmiński și să aprind pe fiecare mormânt câte o candelă. N-am făcut-o. Ploua cu găleata, iar pe șoselele poloneze, încă din ajun, ploua cu morți.

M-am luat cu căinarea și n-am mai povestit cum s-a ratat seara cu ministrul Ion Mureșan, invitat la un dineu particular, în micul salon al ambasadorului. Din obscure interese, prâslea l-a invitat și pe bătrânul țărănist I.-T.P., spunându-mi că acesta este prieten cu oaspetele meu și că, în curând, va fi desemnat președinte de onoare al PNȚCD, ceea ce, mărturisesc, mi-a impus. Când colo, cei doi nici nu se cunoșteau, cât despre președinția PNȚCD, și încă de onoare, după trei ore și mai bine de logoree senilă la care ne-a supus pe toți „distinsul” nostru musafir (care, între altele, la despărțire i s-a adresat ministrului cu o rugămintă: „Spuneți-i lui Pleșu să-l mai lase pe Grigorescu ambasador, căci un dibaci mai mare ca el greu mai găsește!”), eram toți „la pământ”. Aproape complet surd, ori știind perfect cum s-o facă pe „completul”, I.T.P. nu putea fi încetinit, potolit, oprit, avea de debitat o demonstrație mitomană ce părea inepeizabilă, ceea ce a avut drept efect, până la urmă, să facem cu toții haz de necaz. Micul „Julien Sorel”¹ jubila. Ascensiunea lui – sprijinită în bună măsură de naivitatea mea, vai, atât de întârziată! – îi apropia treptele scării spre înalta societate. Numai că, aidoma lui Sorel, îi grăbea și stingerea lumânării.

7 noiembrie 1998

Încă de la începutul secolului al XVIII-lea, Sir Henry Wotton definea ambasadorul drept „o persoană agreabilă trimisă în străinătate ca să mintă în profitul țării sale”. Dacă adevărul rămâne și azi valabil, aplicându-i-se drept circumstanță atenuantă teoria kantiană a intenționalității (de unde s-ar putea ameliora „păcatul minciunii”, dacă el ar fi comis cu bună intenție), nu mai puțin adevărat este că între imaginea diplomatului „clasic”, adică cel

¹ Julien Sorel, personaj principal din romanul *Roșu și negru*, de Stendhal, un tânăr ambițios și frumos, preocupat să urce în ierarhia socială.

întâlnit în literatură, și a celui din realitate este o distanță ca de la cer la Pământ. Până și eufemismul „trece pe lângă adevăr”, care îi drapează chipul real, rămâne tot un stereotip.

Epoca Internetului, a poștei electronice și a faxului cifrat a restituit exoticului diplomația-labirint și diplomatul-perpetuă-enigmă. Diplomația preventivă s-a născut tocmai din nevoia de a lucra deschis și de a desfunda canalele diplomatice înfundate de diplomația faptului împlinit.

Diplomatul ca factor de contact și ca intermediar al dialogului va dăinui. El va exista și atunci când nu va mai rămâne de convenit între state și zone decât starea vremii, adică limbajul buletinului meteorologic. Vor dispărea însă diplomația suspiciunii, a „indignării proletare” și diplomația-bluf. Va rămâne avertismentul clasic, pe care eu l-aș formula astfel: „Când sunt rețuși diplomații, se pun în mișcare generalii.”

Diplomația tradițională, născută încă din Antichitate și boțezată după grecescul *diploma* – care definea documentul oficial consacrat unei înțelegeri încheiate între orașe și cetăți –, își are canoanele ei și va continua să existe fie și numai dacă șefii statelor și guvernele țărilor cu ceva mai multă stare vor dori să aibă în continuare în capitalele țărilor cu care întrețin relații, mai mult sau mai puțin apropiate, „casa” lor, adică ambasada, oamenii lor, adică ambasadorul sau însărcinatul cu afaceri, consulul, atașatul militar și ceilalți diplomați (de obicei, „buni la toate” – de la așteptatul pe aeroporturi până la însoțirea înalților demnitari din patrie veniți în vizite oficiale, la convorbiri sau la tratative în țara „de reședință” a ambasadei). Bunăstarea țărilor trimițătoare este garanția posibilităților de acoperire a cheltuielilor pe care le necesită o ambasadă, precum și funcționarea optimă a acesteia, la rang comparabil cu ambasadele celorlalte țări. Adeseori însă țări mici și sărace – de obicei, „noi” – se ambiționează să se „afirme” diplomatic prin reprezentanțe pe cât de inutile, pe atât de costisitoare. Armenia, cu două milioane de locuitori, a deschis în lume 40 de

reprezentanțe diplomatice, la fel Albania și sora noastră mai mică, Republica Moldova, care ar fi putut să folosească serviciile surorii mai mari din majoritatea țărilor cu care avem relații la acest nivel... Da, dar obrazul subțire cu „Kent”-uială se ține!

Uneori, mă lasă perplex primitivismul „diplomaților” noștri, incultura combinată cu mediocritatea coatelor ascuțite și cu toată panoplia artei de a mulge cu o insașiabilă apetență tot ce se poate mulge din bugetul dat pe sponci ambasadelor. Recuperati din moștenirea ceaușistă de confreria care n-a fost ținută decât până la 20 mai 1990 în lesa incertitudinilor legate de viitorul puterii, s-au regrupat pe vechile poziții, mai intoleranți ca întotdeauna față de orice încercare de primenire a tagmei, n-au nici măcar minima decență de a ocoli capitalele unde s-au compromis zeci de ani. O amnezie bine dirijată către zonele dubioase din carieră, un dezarmant tupeu în modul de afișare a convingerilor de tranziție, totul drapat de pretenția deținerii unei „îndelungate cunoașteri a locului”, constituie copertile morale ale pașapoartelor diplomatice care li se înmânează, uitându-se răul făcut prin asta misiunii încredințate. A arăta polonezilor – spre exemplu – aceleași „fețe” care ani și ani de-a rândul nu s-au jenat să-și releve, insolent, atitudinea ostilă față de eforturile de schimbare din această țară, retrimițându-le cu grade și mai înalte decât cele avute în epoca revoluțată, să reprezinte România, nu este doar sfidare, ci și o rușine!

8 noiembrie 1998

A murit Jean Marais – actorul francez de care m-a legat o prietenie de peste 30 de ani. În prima mea tinerețe, când l-am văzut în *Ruy Blas* sau în *La Belle et la Bête*, îl socoteam un fel de semi-zeu, stea intușabilă, nemuritor și rece ca Luceafărul eminescian. A venit în România pe la începutul anilor șaizeci, împreună cu Odile Versois, sora Marinei Vlady, cu o delegație a cineaștilor francezi, trimiși de Unifrancefilm pentru a participa la prima Săptămână a

filmului francez organizată în România. Pe atunci, ministru-adjunct al culturii, de care depindea și cinematografia, era Constantin Prisnea, autorul-băutor al unei cărți ce purta titlul *Țara vinurilor*. Amator de șprițuri lungi, dar și real cunoscător al soiurilor nobile, știa să laude atât grosolănia zaibărilor, cât și parșivitatea Grasei de Cotnari sau subtilitățile unui „cru” precum Châteauneuf du Pape. Și, pentru că era mai mare peste arta cinematografică românească și peste „cinemiști”, mi-a dat pe mână delegația franceză s-o duc prin țară, la Cluj și Turda, și s-o uimesc. Și am uimit-o. La Turda, unde o echipă de tineri dansatori români au jucat „Călușul” până le-a ieșit sarea prin cămeșoalele din pânză de tort, Jean Marais s-a îndrăgostit pe loc, febril și total, de unul dintre dansatori și până nu i-a scos cămașa de pe el, nu s-a lăsat. Abia atunci am înțeles ce însemna patima pederastiei. Era o urgie. Un jar armăsăresc cum nu se poate întâlni între sexe opuse. Ardeleanul nostru intrase într-o nedumeritoare transă, era zăpăcit și, poate, dacă n-ar fi exprimat prin viu grai tulburătoarea nedumerire, ar fi oftat într-o îndelungă gândire: „No, poache că-n cur...”

La Cluj, Odile s-a îndrăgostit la rândul ei de un provincial cu ochi languroși, desprins parcă numai din suspinele pieselor lui Sebastian, și prăpădul acelui *coup de foudre* a fost atât de cumplit, încât toată noaptea, în cușeta vagonului de București, mi-a plâns cu cele mai „arzoaie” lacrimi din lume... Un an mai târziu, am reîntâlnit-o la Cannes. Atunci era cât p-aci să inundăm Hotelul Martinez, dar nu cu lacrimi, ci cu apa din baie.

După doi ani, l-am reîntâlnit pe Jean la Festivalul cinematografic internațional de la Moscova. Noi, românii, veniserăm cu *Setea* lui Mircea Drăgan, iar el era membru în juriu. Știindu-ni-se prietenia, ai mei m-au trimis să-l salut pe celebrul actor și să pun o vorbă bună filmului. M-a văzut, m-a îmbrățișat, mi-a spus plin de efuziune: „*Comme tu es beau, Grig!...*” Am fugit.

L-am mai revăzut apoi la Paris, în 1970 și 1973. Apoi doar în filme...

1999

1 ianuarie 1999

Întotdeauna, isteria sărbătorilor m-a deprimat. Există în „pregătirea” lor o bună doză de alienare consumatoristă și tare mă tem că Moș Crăciun a fost inventat de negustori. Apoi constrângerea petrecerii (unde faci?, cum faci?, cu cine faci Revelionul? – mai ales acest „cu cine?”) devine un agasant leitmotiv al tuturor conversațiilor dinaintea Anului Nou. A trebuit să motivez absența mea de la nunta fiicei consulului nostru general Arnoz Cezariusz Borzyński, de la Gdynia, printr-o criză provocată de un calcul renal, apoi să evit alte câteva invitații și, în sfârșit, să dau – ca și anul trecut – „mână liberă” organizatorilor de „petreceri colective într-o atmosferă justă, principială și... aproape tovărășească” din echipa de 50 de suflete mari, mijlocii și mici ale ambasadei, știind că „mâna liberă”, fără o „hotărâre” din partea mea, va însemna eșecul „muncii de lămurire” la care s-au angajat deja doi inimoși. Și așa a fost.

După ce am închinat, de unul singur, paharul (cu bere) al revelionului românesc – ora 23 la Varșovia –, dând un telefon „la secundă” la Izvorani, am plecat să filmez „clipa de cristal” de pe celălalt mal al Vistulei, crezând că voi surprinde o „Varșovie a lui Canaletto” strălucind potopită de ploaia jerbelor de artificii, cu panorama Orașului Vechi luminată *a giorno* și oglindită de apele întunecate ale fluviului. N-a fost chiar așa, în schimb, în

locul unde m-am oprit, lângă terasa „Venus”, din apropierea terenurilor de tenis dintre podurile Sirenei și Gdańskului, și-au început canonada artezienelor de focuri bengale lansatoarele de „artificii” montate acolo, în replică la cele de pe Vistula. Asta a mai îmbogățit cu ceva peisajul luminilor, apoi totul s-a calmat, reintrând în noapte.

Alteori, mergeam în Piața Palatului, prin preajma Columnei lui Zygmunt Vasa, loc socotit „ombilicul Varșoviei”, de unde filmam fețe radioase, țâșnetele șuvoaielor de vin spumos din sticlele destupate la miezul nopții, călcând pe cioburile de sticlă de pe caldarâm.

Revenind la ambasadă, am văzut că cei mai mulți dintre petrecăreții separatiști făcuseră ca mine, adică se duseseră în grupuri, cu copiii încotoșmănați purtați pe brațe, să participe la spectacolul străzii.

După o cuviincioasă urare, m-am retras în dosnicul meu apartament, mi-am schimbat ținuta, mi-am pus pe față masca veseliei și m-am așezat în fața televizorului să văd cum întâmpină Terra ultimul an dinaintea celui cu trei zerouri după cifra 2.

Antena satelit care mi-a fost montată numai cu vreo trei-patru luni în urmă mi-a adus în casă, ceas după ceas, rotirea Pământului învăluit de erupțiile de lumină. A meritat.

Prima zi din an, zi de gânduri și de ordine în gânduri.

2 ianuarie 1999

A intrat în circulație euro – moneda Uniunii Europene. Austriecii îi zic „oiro”, belgienii – „lero”, islandezii – „iuro”, rușii – „evro”, numai noi, românii, cu eventuala intrare în UE prin anul 2020, îi zicem „neuro”!

Astfel se creează „zona euro” și „zona neuro”. În euro vor trăi europenii, în cealaltă – ceilalți. Excepție fac „euroticii” care n-au aderat la euro, dar au rămas în Uniunea Europeană: Anglia, bunăoară. Dincolo, nicio excepție (dacă îi considerăm pe poloni, cehi,

unguri și, eventual, estoni scăpați din „zona neuro” prin apropiata lor integrare în Uniune).

3 ianuarie 1999

Abia în zilele acestea de sărbători l-am putut citi pe Adam Schaff¹ în „serialul” în cinci episoade, extrase și publicate de *Trybuna* din *Probă de bilanț* – ultima carte a filosofului devenit și analist economic. Episodul al cincilea, intitulat „Unde ne aflăm și încotro ne ducem?”, este cel mai tulburător. Aici, diagnosticul cade implacabil: suntem o „lumpenburghezie” și edificăm un „lumpencapitalism”. Paradoxul formulărilor nu este făcut ca doar să frapeze. Lumpenproletariatul care a dat nomenclatura „socialismului real” (sau așa-zis „științific”) creează acum lumpenburghezia, incapabilă să edifice un capitalism managerial, făcând ca economia țărilor post-totalitare să fie subsumată intereselor noilor îmbogățiți, ieșiți, în majoritate, din rândurile nomenclurii comuniste, ajungând în cel mai fericit caz să edifice vagi și penibile imitații ale țărilor latino-americane.

În sfârșit, luni voi putea citi cel de-al șaselea (și ultimul) fragment din cartea care, sunt sigur, va stârni polemici aprinse în lumea politicianilor și a economiștilor. Cea mai recentă lectură a mea din Schaff datează din toamna lui 1994, când eram internat în Clinica de Oftalmologie a profesorului Kencik în așteptarea operației de cataractă la ochiul drept. Atunci, ca și când nu mă puteam debarasa de o teamă de orbire, am citit cu nesăț câteva cărți. Printre ele, una din memorialistica lui Adam Schaff, care tocmai împlinise 84 de ani. Acum a trecut de 88. Dar mintea lui, ce minte bogată!

Apropo de „minte bogată” – asta i-am urat lui Andrei Pleșu pe o ilustrată de 60 de groși: „Să-ți dea bunul Dumnezeu un an mai puțin sărac (recent se plânsese într-un interviu dat la *Evenimentul Zilei*, sub titlul „Am rezistat într-un an prost, făcând o diplomatie

¹ Adam Schaff (1913–2006), filosof marxist polonez (n. coord.).

de om sărac”), dar să-ți păstrezi aceeași minte bogată!” Acum îmi dau seama că era o urare colțată. N-am ce-i face. Jos pălăria în fața culturii lui, dar nu mi-o scot în fața delicateții lui de obuz păros! Îmi vine să-l parafrazez pe Geo Bogza și să-i zic: diplomate împăroșate, laudă-te că ai înlocuit principiul rotației sindicaliste din oficiile noastre din exterior cu rotația valorilor și banii vor conta mai puțin! Altfel, tot rotind la impostori, oricâți bani vei avea, diplomația română tot la pământ rămâne!

„Stilata” noastră diplomație, care știe să-și releve rafinamentul *gourmet* când comandă o masă „la nivel” (bineînțeles, pe „decontatelea”), dar nu își poate înfrâna apetența „gurmandă” când se vede în fața bucatelor, n-a prea avut ochi pentru Polonia. Niciunul dintre șefii sub a căror neocrotitoare aripă am fost obligat să lucrez n-a manifestat vreo curiozitate aparte față de fenomenul polonez, față de procesul tranziției sau față de desfășurarea reformelor din această țară. Pur și simplu, n-au avut organ de apropiere, le-a lipsit acea fascinație perpetuu și frenetic manifestată față de Apus și de sclipitoarele lui capitale. Aici, la porțile Occidentului, unde totul este tratat cu excesivă gravitate, mirosea a Răsărit și a Holocaust. Cât privește binemeritata distracție a oricărui român în deplasare – *homo viator* pe diurnă – nimeni nu gustă *strip-tease*-ul executat pe muzică de orgă.

Dacă ar fi avut un dram de curiozitate față de câtă informație am pompat, de-a lungul a peste cinci ani, din această țară, situația României ar fi fost astăzi alta și, în mod sigur, am fi recuperat ceva din timpul pierdut între născocirea țipuriturilor de trotuar „Noi muncim, nu gândim” și „Nu ne vindem țara!”, reducând ceva din distanța care ne despărțea de ultimul vagon al trenului de Visegrád.

L-am pierdut, așa cum am pierdut apoi și trenul de Madrid, numai pentru că n-am vrut să urcăm din Gara Varșovia. Acum s-au topit toate în zare, iar eu îmi căinez timpul irosit.

4 ianuarie 1999

Am citit în revista franceză *Historia* că, aflat pe patul morții, întrebat dacă nu dorește să vină un preot care să-l spovedească și să-l împărtășească, Talleyrand ar fi replicat: „De ce să mă des-tăinui acum unei slugi, când foarte curând mă voi înfățișa în fața Stăpânului Suprem?”

Se spune că, după ce va fi ajuns ceea ce vrea cu orice preț să ajungă, „tribunul” C.V.T. se va apropia și el, ca tot muritorul, de clipa din urmă. Și că, atunci, venind preotul să-l spovedească și să-l împărtășească, îi va zice: „Fiule, înainte de toate cere-ți iertare tuturor și iartă-i la rândul tău, chiar și pe toți cei ce ți-au fost potrivnici.” La care el, neîndoielnic, va răspunde cu toată seninătatea: „Părinte, eu n-am nici cui cere iertare și nici pe cine ierta. Pe potrivnicii mei i-am lichidat până la ultimul!”

— Care ți-e ultima dorință?

— Ultima mea dorință este să mai pot avea câteva dorințe...

5 ianuarie 1999

„Oamenii se prăbușesc nu pentru că sunt slabi, ci pentru că se consideră puternici!” (Înțelepciune orientală.)

În Valea Jiului, din nou, greva minerilor lui Cozma. Sunt incitați să vină iarăși asupra Bucureștiului. Totul este regie. „Ortacii” manifestează pe nespălatele, cu jegul pe ei, pe trupurile și pe sufletele lor amărâte, înfățișându-se, întru impresionarea lumii, în salopete zdrențuite și cizme de cauciuc sparte, cu căști de plastic pe capetele unse cu praf de cărbune. Li se exploatează mizeria, li se stoarce răcnetul din rărunchi, li se dirijează bălângănirea bătelor, li se vinde credulitatea. „Liderul” lor, Cozma, este un subinginer cu har agitatoric, de altfel „domn” atunci când se arată în lume altfel decât în fruntea hoardelor dezlănțuite. În rest, regizorul

joacă alături de figuranții lui pe scena din gura cavernei, în aceeași costumație răpănoasă.

Așa s-au înfățișat de trei-patru ori în rușinosul spectacol al „Mineriadei”. Au câștigat de fiecare dată la cheta capetelor sparte. Stricați de gloria bâtei și a rigolei, cer din nou deschiderea cortinei. De data asta însă spectatorii nu se vor mai lăsa păgubiți. Mă tem că vor arunca cu flori de pe balcoane! Cu ghivece cu tot!

Un îndemn mineresc auzit într-o mină din Valea Jiului: „Pune, bă, mâna pe inima lui Stalin și curăță drumul aici!”

„Inima lui Stalin” însemna... lopata!

Tot acolo, în cimitir: „A pus mâna pe inima lui Stalin și i-a săpat groapa în trei ore, că, dacă-l mai lăsa pe căldura aia, se umfla de nu-l mai încăpea copârșeul!...” (Copârșeu = coșciug.)

6 ianuarie 1999

— Draga mea, acum, că mor, trebuie să-ți mărturisesc un lucru pe care ți l-am ascuns dintotdeauna: toată viața mea am fost... daltonist!

— Și eu, dragule, trebuie s-o recunosc: nici eu nu sunt ardeleană, ci nigeriană!

Suntem victimele propriilor noastre iluzii. Ne dăm drept ceea ce nu suntem. Ne ascundem defectele ca pe niște rușinoase năravuri. Aud că „marele ortac” Miron Cozma a declarat în Valea Jiului că este gata să preia (în proprietate sau doar în locație de gestiune? – asta n-a precizat-o!) „Centrala huilei”, adică minele acesteia, dacă li s-ar șterge datoriile și ar beneficia de ajutoarele necesare repunerii lor în funcțiune și rentabilizării producției.

Nu sunt acolo să mă fac auzit: dați-i-o! Cu ortaci cu tot. Ori demonstrează că ceea ce li se face minerilor, care scot cel mai scump cărbune din lume, este o mare și strigătoare la cer nedreptate – adică face cu adevărat din minerit o activitate rentabilă și atunci toată lumea va câștiga –, ori va fi jupuit de viu de ortaci,

înșelați încă o dată de idolul lor. Dar de data asta pentru ultima oară! Vor vedea că regele n-are pe el decât un pospai de cărbune, tocmai bun de aruncat în ochii daltoniștilor politici!

7 ianuarie 1999

Azi. Două telegrame: una despre șansele doamnei Hanna Suchocka¹ de a fi înălțată în fotoliul de Secretar General al Consiliului Europei și cealaltă despre componența delegației poloneze la consultările interministeriale bilaterale în afacerile externe, ce vor avea loc la București, în 20–21 ianuarie. Scriu un „Argument” cerut de Șerban Marinescu la *Spectacolul lumii*, ediția 1999–2000 (52 de episoade promise!), necesar la încheierea contractului cu televiziunea. La prânz, l-am avut pe Ioniță Oltean, fostul redactor-șef al revistei *Viața economică*, rămas în Occident în primăvara lui 1988 și ajuns prosper editor la München, unde și-a cumpărat o casă și a adus-o și pe văduva lui Radu Pascal, cu care s-a însurat, refericind-o. A venit la Varșovia pentru a patra sau a cincea oară de când sunt eu aici, interesat de extinderea afacerilor firmei germane de consultanță juridico-economică la care e părtaș. Cu 25 de ani în urmă (incredibil!), am participat împreună, la Napoli și Capri, la lucrările celui de-al doilea Congres al Ziariștilor Europeni, unde ne-am și împrietenit. *Piccola Marina, Villa Jovis, Grotta Azzurra...* Locuri de neuitat. Păcat că filmele pe care le-am turnat atunci pentru *Spectacolul lumii* s-au pierdut. Și erau trase pe peliculă Eastmancolor, de 16 milimetri, cu aparatul meu japonez, care avea trei obiective pe turelă și un arc ce putea să deruleze până la 7 metri de film dintr-o singură „încărcătură”...

¹ Hanna Suchocka (n. 1946), avocată, profesoară la Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, prim-ministru al Poloniei (1992–1993), președinte al Departamentului de drept constituțional, fost prim-vicepreședinte al Comisiei de la Venetia (2015–2016) și președinte de onoare al acestei comisii (n. coord.).

Date biografice despre autor

- Absolvent al Institutului de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1950–1955)
- Reporter la *România Liberă* (1950–1956)
- Corespondent Agerpres în Polonia (1956–1958)
- Specializare la Institutul Internațional de Jurnalistică de la Strasbourg (1959–1960)
- Redactor-șef al secției „Scenarii” la Studioul Cinematografic București (1960–1962)
- Redactor-șef al revistei *Cinema* (1963)
- Redactor-șef adjunct și redactor-șef la *Contemporanul* (1964–1966)
- Vicepreședinte al Radioteleviziunii Române (1966–1970)
- Corespondent special în Franța (1970–1971)
- Activitate independentă de jurnalist, scenarist și scriitor (1972–1993)
- Vicepreședinte al Asociației Cineaștilor din România (1974–1990)
- Specializare în Statele Unite ale Americii – bursă Fulbright (1984)
- Ambasador extraordinar și plenipotențiar al României la Varșovia (1993–1998)
- A continuat activitatea de profesionist independent până în anul 2010.

DISTINCȚII ȘI PREMII

- A fost premiat de către Asociația Cineaștilor pentru scenariile filmelor *Explozia* și *Felix și Otilia*.
- Cavaler al Republicii Italiene (1977)
- Diploma de merit „Centenarul cinematografului românesc” (1996)
- Înalțul Ordin Polonez „Sfânta Brigida” (1998)
- Ordinul Național „Serviciul Credincios”, în grad de ofițer, „pentru realizări artistice și pentru promovarea culturii” (2000)
- Premiul Academiei Române pentru *Spectacolul lumii* (2001)
- Trofeul Uniunii Cineaștilor (2006)

CĂRȚI PUBLICATE:

- *Scrisoare din Moscova*, 1954
- *Învinsul Terek*, 1956
- *Cinema Madagascar*, 1957
- *Obsesia*, 1960
- *Pasărea Fenix*, 1961
- *Unde vântul miroase a petrol*, 1961
- *Cocteil Babilon*, 1963
- *Zigzag pe mapamond*, 1964
- *Lupta cu somnul*, 1969
- *Cealaltă moarte*, 1970
- *Fenix inflamabil*, 1970
- *Spectacolul lumii*, 1973
- *Paradisul murdar*, 1974
- *Afirm!*, 1974
- *Dilema americană*, 1981
- *Al cincilea punct cardinal*, 1983
- *Ucideți petrolul!*, 1994
- *Bine ați venit în infern!*, 1995
- *Spectacolul lumii* (5 volume: Anglia; China, Japonia; America; Franța; Italia, Spania), 2011

SCENARII DE FILM

- *Străzile au amintiri* (cu Dimos Rendis), regia Manole Marcus, 1961
- *Cartierul Veseliei*, regia Manole Marcus, 1964
- *Subteranul*, regia Virgil Calotescu, 1967
- *Canarul și viscolul*, regia Manole Marcus, 1970
- *Explozia*, regia Mircea Drăgan, 1972
- *Felix și Otilia*, regia Iulian Mișu, 1972
- *Mastodontul*, regia Virgil Calotescu, 1975
- *Cuibul Salamandrelor*, regia Mircea Drăgan, 1976
- *Acțiunea „Autobuzul”*, regia Virgil Calotescu, 1977
- *Brațele Afroditei*, regia Mircea Drăgan, 1978
- *Mondo Umano*, realizator Ioan Grigorescu, 1981
- *Un echipaj pentru Singapore*, regia Nicu Stan, 1982
- *Ringul*, regia Sergiu Nicolaescu, 1983
- *Vreau să știu de ce am aripi*, regia Nicu Stan, 1983
- *Fapt divers*, regia Andrei Blaier, 1984
- *Ziua Z*, regia Sergiu Nicolaescu, 1984
- *Trenul de aur*, regia Bogdan Poreba, 1986
- *Marea sfidare*, regia Manole Marcus, 1989
- *Oglinda – Începutul adevărului*, regia Sergiu Nicolaescu, 1993
- *Craii de Curtea Veche*, regia Mircea Veroiu, 1993
- *Serialul România Optimistă*, regia Jon Grieg, 26 de episoade, 2005–2006
- *Kira Kiralina*, regia Dan Pița, 2014

Realizator (scenarist, cameraman, regizor) al serialelor *Spectacolul lumii*, cu peste 400 de episoade filmate în 50 de țări.